

«Академія люблячих батьків»

«Формування культури здоров'я молодших школярів
у взаємодії сім'ї та школи»

План проведення п'ятої зустрічі

Тема: Родинний клімат, або як спілкуватися з дитиною, щоб вона залишалася здоровою

Мета: актуалізувати значення сімейного клімату для здоров'я дитини; допомогти визначити батькам позитивні і негативні моменти у родинних стосунках; обговорити шляхи подолання негативних явищ у родині

Питання для обговорення:

- 1) Типологія сімейних відносин
- 2) Стили спілкування з дитиною

Обладнання: комп'ютер, екран; для вправи № 3 – чисті аркуші паперу А-5; для вправи № 4 – аркуші з намальованим сонечком; для вправи № 7 – картки із ситуаційними фразами, для вправи № 8 – «долоні»

План проведення:

1) Привітання

Мета: створення групової єдності.

Учитель. Доброго дня, я сьогодні дуже рада вас всіх бачити разом. Давайте зараз всі разом привітаємося взявши один одного за руки «Добрий день!»

Ми стоїмо рука в руці,

Разом ми велика сила!

Не залишимо ніколи

Один одного! Нам під силу!

2) Обговорення домашнього завдання

Мета: актуалізувати тему роботи батьківської академії; обговорити негативні явища під час виконання домашньої роботи та шляхи їх подолання.

3) Вправа «Асоціації»

Мета: визначити, як батьки ототожнюють себе разом із своєю дитиною і вміють створювати адекватні відносини з дітьми, залежно від запропонованою асоціацій.

Інструкція. У кожного аркуш паперу, бажано з нумерацією, в яких учасниками будуть зроблені записи

Учитель: В цій вправі немає нічого важкого, Вам тільки треба уважно слухати і спробувати записати перше, що прийшло Вам у голову. Почнемо:

1. Якщо Ви і Ваша дитина квіти, то які вони....
2. Якщо Ви і Ваша дитина тварини, то які вони....
3. Якщо Ви і Ваша дитина кольори, то які вони....
4. Якщо Ви і Ваша дитина настрої, то який він....
5. Якщо Ви і Ваша дитина музика, то яка вона....
6. Якщо Ви і Ваша дитина книга, то яка вона....
7. Якщо Ви і Ваша дитина іграшки, то які вони....
8. Якщо Ви і Ваша дитина ..., то які вони.... тощо.

Тепер давайте по черзі озвучимо, що ми собі уявляли.

4) Вправа « У променях сонця»

Мета: сформувати позитивне сприйняття батьками індивідуальності дитини

Інструкція. Кожному учаснику зустрічі роздаються аркуші з намальованим сонцем, яке розділено на дві частини (Додаток 1). Одна частина – це позитивні якості та гідності, які спостерігають батьки у своїй дитині. Друга частина сонця – це ті якості, які батьки хотіли би бачити у своїй дитині. Час виконання роботи – 10 хвилин. Після закінчення – обговорення по колу.

Підсумок проведених вправ: батькам треба вчитися придивитися до власної дитини і побачити якомога більше позитивних якостей.

«Ми вислухали всіх і можемо зробити висновок – всі сім'ї такі різні, в кожній різні правила і традиції, різне ставлення до власних дітей».

5) Міні лекція «Типи сімейного виховання»

Мета: надати батькам інформацію щодо типів сімейного виховання

Текст лекції. (Нагадуємо, що вчителю не обов'язково використовувати весь матеріал, запропонований для лекції, достатньо обрати деякі факти, які найбільше можуть зацікавити батьків)

Особистість дитини формується в родині. Батьки, брати, сестри, бабусі, дідусі – найближчі дитині люди. Від їх взаємовідносин між собою, почуттів і взаємо підтримки залежить благополуччя сімейного клімату. З моменту народження дитини в родині складається унікальний досвід і стиль виховання, а його результати не завжди відповідають сподіванням батьків і формуванню емоційно врівноваженої особистості дитини. Тому батьки повинні взяти на себе всю відповідальність за створення сприятливого стилю взаємовідносин з дитиною.

У кожній родині об'єктивно складається певна, інколи, навіть, не усвідомлена нею система виховання. Тут маєтися на увазі і розуміння цілей

виховання, і формування його завдань, і більш-менш цілеспрямоване застосування методів і прийомів виховання, врахування того, що можна і чого не можна допустити у відношенні до дитини.

Науковці виокремлюють 4 основних типи сімейних взаємин:

- Партнерський
- Дитиноцентричний
- Жорсткий
- Нейтрально-заперечуючий

Партнерський стиль (демократичний, авторитетний, кооперація), поєднують в собі високий рівень контролю та теплі стосунки між батьками й дитиною, а також прийняття дитини такою, яка вона є. Батьки приймають зростаючу автономію дітей. Вони відкриті до спілкування з дитиною, прислухаються до її думок та побажань в розумних межах. Позитивним є те, що дитина, яка росте в такій сім'ї, користується авторитетом серед однолітків у дитячому колективі, прагне у будь-яких видах діяльності займати лідерські позиції, буде впевненою в собі та матиме хороші успіхи в навчанні. "Оптимально, якщо батьки обмежують автономію дитини і поступово, але цілеспрямовано, прививають відповідні цінності, виробляють "внутрішні гальма", прагнучи при цьому не знівелювати дитячу цікавість, ініціативу та почуття впевненості в собі. Щоб оволодіти цим мистецтвом, батьки повинні збалансувати ступінь контролю та теплоти”.

Дитиноцентричний стиль (гіперопіка, "кумир сім'ї", симбіоз, "відносини для двох", "дитина, що замінює чоловіка", "гіперсоціалізуюче виховання") - надмірна опіка, дріб'язковий контроль, пильне стеження за дитиною. Батьки, які так поведуться, в більшості випадків мають підвищений рівень тривожності та різні страхи, вони постійно мають відчуття, що з дитиною повинно щось трапитись. Хоча гіперопіка базується нібито на любові, такий тип спілкування має негативні наслідки - дошкільник росте несамостійним, нерішучим, боязким, часто в дитячих колективах таку дитину ігнорують, не помічають.

Жорсткий стиль (авторитарний, "жорстоке звернення до дитини", "надмірна вимогливість", "авторитарна гіперсоціалізація", "сильна вольова мати"), в основі всіх цих варіантів лежить елемент підкорення. Цей стиль включає в себе високий

рівень контролю та холодні стосунки. Батьки, віддаючи накази, прагнуть їх беззаперечного виконання, накази обговоренню не підлягають. Коли ж дитина проявить спротив, то за це вона може бути суворо покарана, вид покарання обирають батьки, фізичне в тому числі. Такий стиль спілкування руйнує психіку дитини. Позбавлення любові і піклування, уваги і турботи, з іншого боку, постійний контроль, докори та насилля формують агресивно налаштовану, апатичну, невпевнену особистість. Використовують цей стиль батьки, які, можливо, теж виховувались авторитарними особистостями, що мають певні психічні розлади, страждають алкоголізмом, наркоманією.

Нейтрально-заперечуючий стиль (індиферентний, ігноруючий, "неприйняття, емоційне відторгнення", бездоглядність, "дитина тягар для матері", "мати з розбитою долею", "сім'я, яка змушена боротися за соціальне та економічне виживання") поєднує в собі низький рівень контролю та холодні стосунки. В основі цих стилів лежать нехтування дитини, відкидання індивідуальних особливостей, відсутність зацікавленості її життям. Батьки не проявляють зацікавленості у вихованні власних дітей, не встановлюють для них жодних обмежень. Вони закриті для спілкування через те, що вони зацікавлені тільки власними проблемами. Поєднання цих критеріїв особливо негативно впливає на психіку дитини, оскільки вона не має відчуття впевненості, потрібності, захищеності в житті. Тієї любові, якої позбавили її батьки, малюкові, буде не вистачати все життя, і дитина шукатиме її в інших людях, дуже добре, якщо ці люди будуть хорошими та авторитетними. В зворотному випадку дитина може схилитися до руйнівного типу поведінки.

Жорсткий та нейтрально заперечуючий стилі дитячо-батьківської взаємодії мають руйнівний вплив на особистість дитини.

Багато хто думає, що хорошими батьками можна стати, вивчивши спеціальну літературу чи опанувавши особливими методами виховання. Безсумнівно, педагогічні знання необхідні. Але одних знань мало. Я. Корчак підкреслював, «що жодна книга і жоден фахівець не замінять власної гострої думки і уважного спостереження». Чи можна назвати гарними тих батьків, які ніколи не сумніваються, завжди впевнені у своїй правоті, завжди точно уявляють, що дитині «повинно» і що йому «можна», які стверджують, що в

кожний момент часу знають, як правильно вчинити, і можуть з абсолютною точністю передбачити не тільки поведіння власних дітей у різних ситуаціях, але і їхнє подальше життя?

А чи можна назвати хорошими тих батьків, які перебувають у постійних тривожних сумнівах, губляться всякий раз, як стикаються з чимось новим у поведінці дитини, не знають, чи можна покарати, а якщо вдалися до покарання за проступок, тут же вважають, що були не праві? Все несподіване в поведінці дитини викликає у них переляк, їм здається, що вони не користуються авторитетом, іноді сумніваються в тому, чи люблять їх власні діти. Часто підозрюють дітей у тих чи інших шкідливих звичках, висловлюють занепокоєння про їхнє майбутнє, побоюються поганих прикладів, несприятливого впливу «вулиці», висловлюють сумніви в психічному здоров'ї дітей.

Мабуть, ні тих, ні інших не можна віднести до категорії хороших батьків. І підвищена батьківська впевненість, і зайва тривожність ніяк не сприяють успішному батьківству.

При оцінці будь-якої людської діяльності зазвичай виходять з деякого оптимуму, ідеалу, норми. У виховній діяльності, мабуть, такої норми не існує.

У батьківській праці, як і у всякій іншій, можливі і помилки, і сумніви, і тимчасові невдачі, перемоги, які змінюються поразками. Виховання в сім'ї - це те ж життя, і нашу поведінку і навіть наші почуття до дітей складні, мінливі і суперечливі. До того ж батьки не схожі один на одного, як не схожі один на іншого діти. Неможливо розписати вимоги до виховання в сім'ї, які б одночасно підходили абсолютно всім. Головне пам'ятати принцип «Noli nocere!» – «Не нашкодь!» і виважено приймати стосовно власної дитини те чи інше рішення.

(продовження див. додаток 2)

б) Вправа «Ситуативні задачі»

Мета: обговорити з батьками позитивні і негативні ситуації, які можуть виникнути у будь-якій родині; спробувати зробити висновки щодо впливу емоційного стану дитини на її здоров'я.

Інструкція. Дану вправу можна виконати у декількох варіантах:

1) колективно обговорити ситуацію, визначити її «+» та «-» та зробити висновок – пораду (у даній розробці краще використати саме цей варіант);

2) роздати малюнки ситуацій по групах (парах); поставити вищезазначені задачу; надати можливість презентувати відповіді кожній групі парі або обговорити колективно

Примітка. Під час обговорення не обов'язково використовувати всі запропоновані ситуації, можете обрати тільки ті, які найбільш притаманні у спілкуванні батьків з дітьми у Вашому класі.

7) Робота в групах. «Визначення почуттів дитини»

Мета: поуправлятися у визначенні почуттів дитини у різних ситуаціях і навчитися розуміти стан дитини

Інструкція. Групи отримують картки із фразами дітей, які на той час переживають ті чи інші почуття. Батькам треба визначити це почуття і спробувати використати слово, що його позначає у розмові з дитиною. Принцип розподілу карток по групах визначає вчитель, залежно від ситуації.

Зразок:

Дитина говорить	Слово, що позначає почуття дитини	Використуйте це слово у фразі, яка показує, що ви розумієте почуття (не ставлячи запитань і не даючи порад)
«Водій автобусу накричав на мене, а всі, хто був поруч, засміялися».	Смуток	«Це, мабуть, тебе засмутило» Або: «Це звучить так, начебто ти дуже засмучений!»

1. «Я хотів би вдарити цього Михайла в ніс!»		
2. «Тільки завдяки дощувчителька сказала, що ми не поїдемо на екскурсію. Вона тупа».		
3. «Марійка запросила мене до себе на день народження, але я не знаю...»		
4. «Я не розумію, чому вчителі повинні навантажувати нас такими великими домашніми завданнями на вихідні!»		
5. «У нас сьогодні було заняття по баскетболу, і я одного разу не змог влучити м`ячем у кошик».		
5. «Надійка їде в інше місто назавжди, а вона моя найкраща подруга».		

8) Проектна вправа (рефлексія зустрічі) «Сонце в долонях»

Мета: підвести підсумок зустрічі

Учитель. Сьогодні ми поговорили про стилі виховання та стилі спілкування з дитиною, щоб закріпити знання про значення сімейного клімату на здоров'я дитини, що ми з вами напрацювали проведемо ще одну вправу.

Інструкція. На аркуші формату А-1 намальовано усміхнене сонце без променів. Батькам роздаються вирізані з кольорового паперу долоньки (маленькі та великі) (див. Додток 3) на великих батьки пишуть, що вони можуть зробити для поліпшення внутрісімейного клімату, а на маленьких, що можуть зробити для цього діти і, промовляючи написане прикріплюють долоньки до плакату.

9) Підсумок роботи

Мета: узагальнити підняті питання шляхом анкетування батьків

<p><u>Анкета для батьків</u></p> <p>1. Наскільки актуальною Ви вважаєте тему сьогоднішньої зустрічі?</p> <p>☐ не важлива   ☐ є більш важливі теми</p> <p>☐ більш менш важлива   ☐ дуже важлива</p> <p>2. Що для Вас сьогодні виявилось найбільш корисним?</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>3. Що для Вас є найбільш цінним у наших зустрічах?</p> <p>_____</p> <p>_____</p>
--

8) Домашнє завдання: «Портрет родини очима дитини»

Мета: допомогти дитині визначити родинні стосунки через малюнок «Портрет родини»

Інструкція. Вдома батькам треба запропонувати дитині намалювати портрет родини на аркуші розміром А-3. Дуже важливо, щоб батьки не сильно втручалися у діяльність дитини. Якщо власну родину дитина малювати не схоче, запропонувати їй зробити малюнок родини будь-якої тварини (зайчикові сім'я, песикова, ведмежаткова тощо)

9) Роздача буклетів для батьків

Мета: надати батькам можливість обговорити питання цієї зустрічі у колі сім'ї

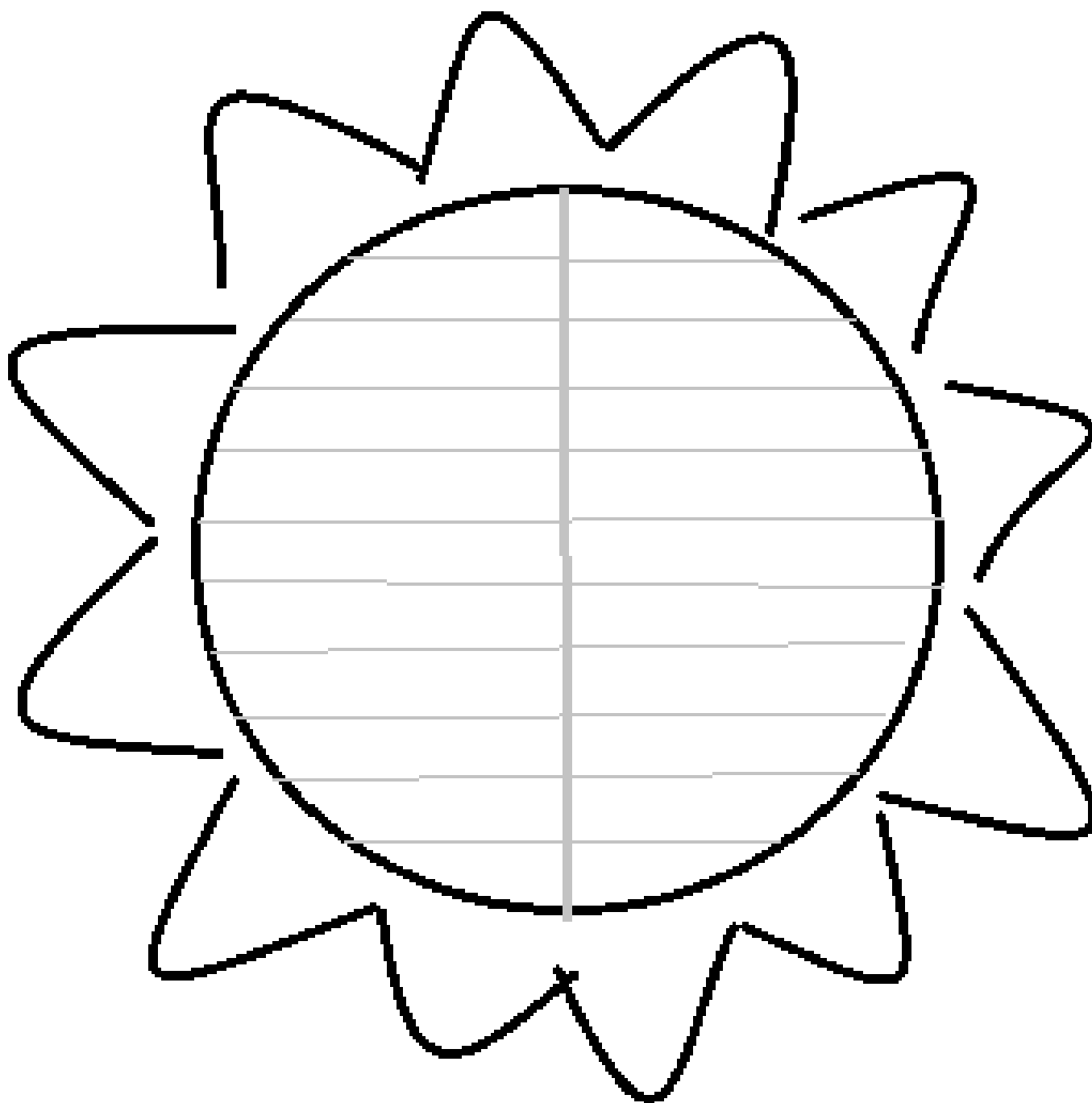

Література

1. Джон Грэй. Дети с небес / К.: София, 2009. – 320 с.
2. Журнал «Воспитание школьников» № 3, 1992
3. Федоришин Г.М. Психологія становлення особистості у батьківській сім'ї. - Івано-Франківськ, 2006. - 174 с
4. Малкович М.М. Стили сімейного виховання та їх роль у формуванні гендерних уявлень дітей дошкільного віку / <http://vuzlib.com/content/view/845/94/>
5. Спиваковская А.С. Психотерапия: игра, детство, семья. -- М.: ООО Апрель Пресс, ЗАО Изд-во ЭКСМО-Пресс, 2000. - 464 с. - (Психология - XX век).

Домашнє завдання для вчителів – учасників ТТК:

1. Принести заповнені анкети батьків (впр. 8);
2. Принести портрети родин
3. Розробити сценарій зустрічі колективного заходу з батьками і учнями (у травні) за темою «*****»

«Дисгармонійні сімейні союзи за А. Співаковський».

А. Співаковська в книзі «Психотерапія: гра, дитинство, родина» розглядає наступні дисгармонійні сімейні союзи.

Зовні «спокійна сім'я» – події протікають гладко, з боку може здатися, що відносини її членів впорядковані і узгоджені. Однак при ближчому знайомстві стає ясно, що чоловік і дружина відчувають почуття незадоволеності, нудьги, їхнє життя супроводжується відчуттями даремно витрачених років. Нерідко тривалі напади поганого настрою, туги, депресії.

Вулканічна сім'я – відносини мінливі і відкриті. Подружжя постійно з'ясовують стосунки, часто розходяться і сходяться, скандалять, сваряться, щоб незабаром ніжно любити і зізнаватися в коханні до кінця життя, знову ставляться

один до одного щиро і самовіддано. Життя дитини наповнюється несвідомим відчуттям постійної тривоги, дитина відчуває небезпеку, але не розуміє її джерела, живе в постійній напрузі й не в силах його послабити.

«Сім'я – санаторій» – один з подружжя створює специфічну обмеженість, бар'єр новому досвіду. Подружжя весь час проводять разом і намагаються утримати біля себе дітей. Дріб'язкова опіка, жорсткий контроль і надмірна захист від реальних і уявних небезпек - характерні ознаки ставлення до дітей в сім'ях «санаторного» типу.

«Сім'я – фортеця» – піклуючись про свої мікросвіті, подружжя обсипають оточуючих різними докорами, які вони несвідомо хотіли б направити один на одного або часто на самих себе. У подружжя виникає виражене зусилля почуття «МИ». Вони ніби психологічно озброюються проти всього світу. Ставлення до дітей жорстко регламентується. Дитину люблять тільки тоді, коли вона виправдовує покладені на неї сімейним колом вимоги. Батьки люблять не стільки саму дитину, скільки породжуваний сімейними позиціями нав'язуваний дитині образ «Я».

«Сім'я – театр» – один з подружжя відчуває гостру потребу у визнанні, постійної уваги, заохочення, милуванні, він гостро відчуває дефіцит любові. «Сімейний театр» покликаний зберігати видимість благополуччя і підтримувати необхідну близьку дистанцію. Часто контакт з дитиною, увага до її життя замінюються забезпеченням особливих матеріальних умов. Батьки купують багато іграшок, спеціальне обладнання для занять. Виховання як би передоручає дитячому садку, школі або іншим громадським організаціям. Дітям дається «модне» виховання, вони відвідують різноманітні гуртки, займаються мовами, музикою. Відсутність справжньої близькості з батьками формує егоїстичну спрямованість особистості.

«Сім'я – третій зайвий» – психологічна незрілість одного або обох батьків. Часто батьки схильні вселяти дітям почуття неповноцінності, без кінця фіксує увагу на недоліках і недосконалої. Не такі вже й рідкісні випадки суперництва між ще молодою матір'ю і дочкою підростаючої, несвідома боротьба за любов і прихильність батька.

Сім'я з «кумиром» – обидва батьки з перебільшеною увагою ставляться до свого чада, переносячи свої нереалізовані почуття на дитину. В ім'я дитини творяться чудеса самозречення і жертвності, в ім'я дитини затушовуються всі проблеми дорослих людей. Діти стають несамостійними, втрачається активність, послаблюються спонукання.

«Сім'я – маскарад» – неузгодженість життєвих цілей і планів подружжя. Будуючи своє життя навколо по-різному розуміють цінності, «прислуговуючи різним богам», батьки ставлять дитину в ситуацію різних вимог і неузгоджених оцінок. Виховання набуває рис непослідовності. Миготіння «масок» підвищує відчуття тривожності у дитини.

Таким чином, скільки сімей – стільки й особливостей виховання. У сім'ї немає осіб, яких можна було б ігнорувати і не брати до уваги.

Але не тільки типи сімейного виховання впливають на формування особистості дитини. Існує такий фактор як порядок його народження, єдиний він у родині або ділить свою любов до батьків з братами і сестрами. Що ж властиво дітям в таких сім'ях, як вони себе поведуть?

Старшій дитині в сім'ї властиві відповідальність, сумлінність, прагнення до досягнень, честолюбство. Вона часто бере на себе частину батьківських функцій, піклуючись про молодших дітей в родині. Вона може відчувати себе відповідальною за сімейний добробут, продовження сімейних традицій, часто стає лідером. Народження наступної дитини призводить до позбавлення його виняткової позиції у володінні любові і турботи матері і часто супроводжується ревностями до появи суперника.

Молодшій дитині в сім'ї більше властиві безтурботність, оптимізм, готовність приймати чуже заступництво. Для членів своєї сім'ї ця дитина може так і залишитися назавжди малюком. До її досягнень батьки, як правило, відносяться менш вимогливо.

Середня дитина може показувати характеристики як молодшого, так і старшого або їх комбінації. Часто змушений боротися за те, щоб бути поміченим і отримати своє місце в сім'ї.

Єдина дитина виявляється одночасно найстаршою і наймолодшою дитиною в сім'ї. Більш ніж будь-яка інша дитина, єдина дитина успадковує характеристики свого батька або мати (салежно від статі). Єдині діти часто мають прихильність до батьків протягом усього життя. Оскільки батьки схильні покладати великі надії на свою єдину дитину, як і на старшого, він зазвичай відрізняється в школі і в наступних областях докладання зусиль. Маючи менше можливостей для гри з іншими дітьми, вона може походити вже в дитинстві на маленького дорослого.

Якщо різниця у віці складає більше п'яти-шести років, кожен з дітей буде наближатися по своїх характеристиках до єдиної дитини. Чим менше різниця у віці, тим більш ймовірно, що діти будуть вступати в конкуренцію за досягнення між собою

Додаток 3

